

A. Alper AKÇAM

EDEBİYAT: ÇOKULUSLU, ÇOK KÜLTÜRLÜ DÜNYAYA TEKİL BİR DİL Mİ?*

“Bir ulus yalnızca kendi anadilini bilseydi, bu ulus açısından söz yalnızca ulusun hayatına ait yerli sözle çakışsaydı; hiçbir gizemli, yabancı söz, yabancı bir dilden hiçbir yabancı sözcük görüş alanına girmeseydi, böyle bir ulus bu felsefe birimlerine benzer hiçbir şey yaratamazdı. (...) Aslına bakılırsa, medeniyet, kültür, din ve politik örgütlenmeyi doğuran yabancı sözcüktür... ” (V. N. Voloşinov, Marksizm ve Dil Felsefesi, Çeviren Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 2001, s. 130- 131)

Yeryüzünde ayrı dillerin ve kültürlerin varlığı, insanoğlu için önemli bir etkileşim, değişim, yenileşme ögesi ve olanağı olarak algılanabilir. Ama aynı zamanda bir yanılmatma, yadırgatma, bir araya getirilmesi olanaksız aykırılıklar kurma aracı olarak da kullanılabilir yabancı dil ve kültür... Bir ulusal dil ve kültürün kendi iç ve alt katmanlarıyla ilgili sorunlarda da diğer dil ve kültürlerle ilişkilerde de farklılıkların düşünsel alanda olumlayıcı ve olumsuzlatıcı etkilerini bulabilmek olasıdır. Yabancı dil ve kültürün insan yaşamındaki bu ikili açılımı, sanat ve edebiyata yüklenilmesi düşünülen işlevin niteliğini ayrıntılandırmayı, onu yaşamsal kaynaklarıyla ilişkilendirmeyi gerekli kılar.

Edebiyatın ve özellikle de düzyazı türünün insan toplumu içinde ağırlıklı kültürel bir öge olarak yer kazanması, toplumdaki bütünlüğün bozulması, Kant tarafından saf aklın yasa koyucu gücü ve pratik aklın yasa koyucu gücü diye tanımlanan zorunluluk ve özgürlük kavramları arasında, insan figüründe oluşmuş yarılmanın açıktan duyumsanır oluşuyla at başı gider sanki... Yazınsallık için önemli gelişim aşamaları olan deneme ve romanın kendisine ayrıcalıklı bir yer bulduğu, değer yargıları ile ahlâk arasındaki çatışmaların iyice görünür olduğu çağın kapıları açılmıştır... Bu ayrılma ânını saptayan en şiirsel tanımlarından birisi de Lukacs’a

aittir sanırım... *“Ne mutludur, yıldızlarla kaplı gökyüzünün tüm olası yolların haritası olduğu çağlar- yolları yıldızların ışığıyla aydınlanan çağlar.”* (Georg Lukacs, Roman Kuramı, Çeviren Cem Soydemir, Metis Yayınları, 1. Basım, Mart 2003, s 39)

Edebiyata taşıdığı retorik dışında yüklenilen ve katharsis ve eğlendirmeden daha derinlikli bir anlama sahip bu ilk edebi işlev, Kant’ın Yargı Gücünün Eleştirisi’nde, doğanın ereklilik düşüncesine sahip bir onarım çabası olarak tanımlanır. Kant’ın doğa ile akli yeniden bağlayacak bir ara terim bulma çabası olarak kültür ve sanata verdiği önem bu noktada bir doğal ereklilik tanımını gerekli kılar. Bu ereklilikte, aklın uzağında, bir tür işlevsiz sanat yandaşlığı belirmektedir... Kant’ın çizdiği estetik alan sınırında, yapıtta bilişsel nitelik yokluğu ve dolaysız olarak pratik bir amaca hizmet etmeme gibi iki yalın nitelik aranır. Doğa ile akli doğaya de kendince bir değer biçip karşı karşıya koyma didaktizmi ise Schiller’e aittir.

İnsanın kendi emeğine, yaşamına yabancılaşması, düşünce ile ahlâk arasındaki ayırımı bulan bilimsel ve teknik ilerleme olmaksızın günümüz toplumundaki zorunluluk fikrinin ve estetik etkinliklerin hangi kaynaktan türüyor olduklarını açıklayabilmek de olanaklı değildir. Batı toplumu birkaç yüzyıl önce ortaya çıkmış toplumsallaşma sorununu aşabilmenin yolu olarak sanat ve estetiğe işaret ediyor. Bugün, bireyin toplumsallaşması epik ve trajik toplumun kendiliğinden sağlamış olduğu, toplum ve birey tarafından doğal onay ve kabul görmüş bütünlükten yoksundur. Bireyin toplumsallaşması, ancak, artık, Hegel’in Hukuk Felsefesi’nde dediği gibi *“bireylerin kendi tikel tatminlerini elde etme hakkını karşıladığı ölçüde adaletli bir şey olarak algılanabilir.”*

Schiller’in Estetik Eğitimi’nde, insan figüründeki yarılmayla birlikte yaşama olanaklarını sunan, daha didaktik bir anlatıma bürünen *“ahenk”* kavramına denk düşer bu onarım çabası... Ancak, *“ahenk”*, sanatın sağladığı bir çözüm, yarılmayı onaracak bir ideal olarak değil, ölçülü, bütünüyle sembolik, bir geçerli kılma çabası olarak anlaşılmalıdır. Yarılmayla, ona karşın yaşamın benimsenebilmesi ve bir tür *“rıza”* sağlanabilmesi için açılmış bir yol gibidir...

Toplumsal yapının birey üzerindeki yabancılaştırıcı ve yadırgatıcı örgütlenişi, aklın doğa karşısındaki egemenliğine karşı bireyin sığınak noktaları olarak estetik çabalar, sanatsal uğraşlar ve bu uğraşlarda öne çıkan doğal erklilik kavramı, adalet, merhamet gibi kimi insancıl duygularla da koşutluk kurar.

İnsanın hem kendi iç parçalanışını, bölünüşünü, hem ayrı kültürler ve inanç sistemleri arasındaki ayrılıkları bir onarma çabası, ya da o ayrılıklarla birlikte yaşabilmenin olanaklarını araştırma ve değerlendirme bakımından edebiyatın ya dolayimsız olarak öngörülen, ya da bir dolayım olarak ortaya çıkan işlevi tarihsel bir değerlendirme ile böylece daha açıkça anlaşılır olabilir...

Peki... Yaşam koşullarındaki değişim, işbölümünün kaçınılmazlığı, insanların çıkar ve durumlarıyla ayrı sınıflara, zümrelere, gruplara ayrıldığı, yeryüzünün yamalı bir bohça gibi, ayrı kültürler, diller, düşünce sistemleriyle sarıldığı çağın edebiyatı, doğal erkliliğe, adalet ve merhamet gibi temel insancıl duygulara dayanmış tekil bir dil kurabilir mi? Kullandığı sembolik işaretler, sözcükler birbirinin aynısı olmasa da aynı anlamı paylaşan söylemler çevresinde bir araya gelinebilir mi?

Bu soru bir ütopya bahçesine giden yolu tanımlamaktadır sanki. Yeryüzündeki tüm dillerin, tüm kültürlerin tekil bir dile, kültüre dönüşmesi, insanın yaşamın gerçek nedenini, tüm "ne" ve "niçin" sözcüklerini içeren soruların yanıtını buldum diye haykıracağı o tansık gününe koşut imkânsızlığı andırır bir yandan, bir yandan, yaşama sevinci, paylaşma coşkusu olanaklarını aydınlatır.

Yeryüzündeki yaşamın sembolik değerlerle anlatımını sağlayan ayrı iletişim ve anlamlandırma sistemleri, bir yandan yaşamı çoğaltma olanakları sunarken, bir yandan da düşmanlıklar körüklemek için kullanılabilir diye başlamıştık...

Ayrılıkların altını çizen, ayrı oluşları birlikte var oluşun bir olanaksızlığıymış, kesin bir kanıtıymış gibi göstereninse iktidarlara ait tekil diller ve söylemler olduğunu görebilmek hiç zor değildir. Yeryüzünün tüm ayrı kültürleri, köken olarak her coğrafyada, yaşamın birbirine benzeyen çoğul karakterinden, insanın benzerlik ve özdeşlikler gösteren oyun geleneğinden kaynaklanır, o gözeden fışkırır. Gaziantep'te

Mangala adıyla, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde de değişik adlarla oynanan Mangala oyununun oynandığı ülkeleri şöyle sıralamış Metin And: “Suriye, Ürdün, Suudi Arabistan, Hindistan, Maldiv Adaları, Bengladeş, Seylan, Zaire, Malezya, Tayland, Vietnam, Moğolistan, Çin, Endonezya, Filipinler, Habeşistan, Somali, Kenya, Mısır, Moritanya, Senegal, Zambia, Sierra Leone, Liberya, Mali, Guyana, Antiller, Haiti, Zengibar, Sudan, Tanzanya, Uganda, Ruanda, Burundi, Malavi, Rodezya, Güney Afrika, Brezilya, Nijerya, Niger, Togo, Fildişi Sahili, Yukarı Volta, Kamerun, Gabon, Madagaskar, Gine, Ghana, Dahomey vb.” (Metin And, Oyun ve Bügü, s. 343-344) Kenya, Türkiye ve Kazakistan'da da aynı adla, Mangala adıyla oynanmaktadır bu oyun...

Çocuk oyunları arasında da benzeşmeler, örtüşen semboller, simgeler, ritüeller bulunur. “Bir ananın kızlarını teker teker kaçırmaya dayanan oyunun yaygınlığı da bir örnek olabilir. İtalya'da *Le Galline*, Sicilya'da *Mamma caduta dal monte*, Avusturya'da *Stoff Verkaufen*, Almanya'da *Moder o Moder wo ist Kindken bliewen*, bizde ise çeşitli adlar verilen oyun, örneğin *Kütahya'da Dünür Dünür* adıyla oynanmaktadır. (...) Gene daha önce gördüğümüz *Bir, İki, Üç* adlı oyun başka ülkelerde de hem benzer kurallarla hem de aynı ad altında oynanmaktadır. Örneğin Almanya'da *Ein, zwei, drei-sauer Hering*, İtalya'da *Uno, duo, tre, stella* gibi. Uzun Eşek oyununun tanımı 17. yüzyılda Thomas Hyde'ın *De Ludis Orientalibus*'unda (2, 242) Uzun Eşek adıyla verilmiştir. Aynı oyunun 'eşek' adıyla oynanışını İngiltere'de *Morpeth'de Donkey'de* buluyoruz. Başka ülkelerde atla ilgili olarak ya da 'Uzun At' anlamında sözcükler altında buluyoruz. Örneğin Almanya'da *Das Lange Ross*, Belçika'da *Plus fort cheval*, İtalya'da *2 Cavallo lungo*, Japonya'da *Uma-Nori v.b.* gibi.” (Metin And, Oyun ve Bügü, s. 293-94)

“‘Giriş’ bölümünde Anadolu'da Körebe'nin bir adının 'kör keçi' anlamına Kör Çepiş olduğunu, aynı oyuna Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde de benzer adlar verildiğini örneklerle göstermiş, Güney Almanya'da *Blind Bock* (=kör keçi) denildiğini belirtmiştik. Güney Almanya'daki oyunda 'kör keçi' olan ebe, gözleri bağlı iken kimin alınına iki kez değebilirse, değdiğine 'yandı' denilir. İlkelerde bir kurban ritüelinde ise rahip hayvan postu giyer, gözleri bağlanır, rastlantı ile eli kime değerse o kurban olarak ateşte yakılır. Ritüelde hayvan postu

giyme, 'oyunda kör keçi' olma; her ikisinde gözlerin bağlanması; rastlantı ile değdiğinin ritüelde gerçekten yanması, oyunda ise sözle yanması gibi ortak noktalar ister istemez oyunun bu türden bir ritüelin kalıntısı olduğu görüşünü pekiştirmektedir. Gene keçiyle ilgili olarak birinin sırtına binerek kaç parmak tutulduğunun sorulması (Çattı Pattı Kaç Attı? gibi) türünde bir oyunun Rusya'da bir çeşitlemesi Kozyol (=keçi), Almanya'da Bock, Bock (=Keçi, Keçi) adını taşımaktadır." (Metin And, Oyun ve Büğü, s. 294-95).

Hollandalı tarihçi Huizinga'nın insanın tanımı için kullanılan homo sapiens ve homo faber'in karşısına koyduğu homo ludens kavramı, diğerlerinden daha az kapsayıcı, insanı daha az tanımlayıcı değildir...

Birkaç yıl önce Almanya'da konuk olduğum bir yakınımın evinin duvarına astığı ve gelen konuklarına müthiş bir özgünlük olarak gösterdiği Uzakdođulu çocukların fotoğraflarında pantolonların ara kısmı yoktu; çocukların altlarını kirletmemeleri için o kısım boş bırakılmıştı. Aynı pantolonların benim çocukluğumda Ardahan köylerinde de giyildiğini çok iyi anımsıyordum. Önceki yıl Romanya ve Ukrayna'daki açık hava müzelerinde gördüğüm kimi kızak ve at arabalarının, birçok ev eşyasının kendi memleketimde benzer adlarla bir zamanlar kullanılmıştı olduğunu biliyor olmak, insanı, şaşkınlığına sürüklüyor. Birbirinden farklı özellikler ve metaller taşıyan toprak katmanlarından geçerken içine değişik elementler katmış bir nehre katılan, hemen yakınlardan kaynamış küçücük, berrak sulu dereleri getiriyoruz gözümüzün önüne. Sonra tüm nehirlerin döküldüğu o büyük su kütesini; okyanusları... Kùltürler ve diller üzerine konuştuduğumuz bugün, bir ve büyük insanlık denizine ait bir çözümleme yapma çabasındayız sanki.

Kùltürler ve diller arasındaki ayrılıkların altını çizen, onları birbiriyle yan yana gelemeyecek birer yaratılış özellikleri olarak açıklamaya çalışan inanç ve tekil dil sistemlerinin arkasında, iktidarlarını koruma çabası ve yanılısatması içinde çırpınan iktidarlara, azınlık egemenliklerini görmekteyiz.

Doğanın kendisinde ve her kùltürün kendi özgün yapısında var olan çokseslilik ve çok renkliliğe hakkını veren de edebiyatın çoğul dilidir. Edebiyat dili, bilgi diliyle,

günlük tekil iktidar bildirimleriyle benzeşik bir tekil yapıya büründüğünde, kendine özgü bir estetik değer taşıyor olsa bile, birlikte yaşam koşul ve olanaklarını örseleyen söylemlere taşıyıcılık aracı olarak kullanılıyor olabilmektedir.

Bu anlamda, Dostoyevski romanının çoksesliliğini Avrupa kültürü için yalnızca edebiyat alanında değil, sanat ve estetik anlayışlarında da bir büyük devrim olarak niteleyen Bahtin'in adını ve karnavalcılık tanımını anmakta yarar olduğu inancındayım.

Edebiyatın ve sanatın çoğul dilini tüm insanlık için barış, dostluk, paylaşma, yaşam sevinci taşıyacak bir "tekil dil" olarak kullanabilme olanağı bir ütopya olmaktan nasıl çıkabilir; bu sorunun yanıtını aramaktayız kanımca... Tanrının olmayabileceği, ruhun ölümsüzlüğünün gerçekleşmeyebileceği bir dünyanın var olabilme koşulları nasıl ki Dostoyevski'yi ömür boyu uğraştırmış ve kahramanları aracılığıyla her türlü bakış açısından yaşama tutunmayı denetmiş, onun poetikasının en üretken temelini oluşturmuşsa, dinsel, ahlaki ve tüm kültürel öğeler bakımından çok ayrılmış gibi duran toplumlar arasındaki ilişkilerde de edebiyatın nasıl bir işlevle karşı karşıya olacağı sorusu, yazar ve şairin imgelem gücü içinde önemli bir yer tutmalıdır.

Edebiyatsa, edebiyatla edebiyat dışını bir arada görmeye çalışan edebiyat sosyolojisi düşünürlerine belki de hiç aldırmaksızın başka bir yol tutturmuş gitmektedir sanki.

Edebiyatla edebiyat dışını birlikte görünür kılmaya çalışan retorik değerlendirmeler, toplumbilimci çabalar, çoğunlukla edebiyatı birçok gelişmeyi, değişmeyi önceden sezebilen, görebilen bir yorumlama sistemi olarak da kolaylıkla kullanabilmektedir.

Yüzlerce yıl önce, geleceğin sınırsız olanaklarını elde edebilmek için bugünü, şimdiki zamanı Mefisto'ya bırakan Faust, kendinden yüz yıllar sonrasının insan toplumu için önemli ayrıntılara işaret etmiyor muydu? Bugünün nesnel olanaklarından yararlanılmadan da cennete ulaşılabileceği düşüncesi bugünkü hedonist, hazcı toplumun bir çözümlemesi gibidir...

Ölü Canlar'da Çiçikov'un resmini çizerken, onu Ukrayna çok renkli, çoksesli Ukrayna coğrafyası ve orkestrası içinde bir renk, bir ses olarak verirken, hangi işlevselliği, hangi kaygılarını önde tutmuştur acaba Gogol?

Batı toplumu için romanın sonunun geldiğini işaret ettiği var sayılan Ulyses'te, edebiyat işlevselliğine karşı bir meydan okuma gözlenir, ya da kendini yıkan ironinin, modernist ironinin zirvesi yaşanır. Ulyses'in edebiyatın işlevselliğine ve ideolojilere yönelttiği eleştirinin kendisini de Moretti'nin yargısıyla bir ideolojik tutum olarak görebiliriz. Kültürün gereksizliğine vurgu yapar Ulyses. Klasik kapitalizmde toplumun günlük ve sıradan işleyişi için üstyapılara gerek kalmamıştır. Tüm kültürel değer ve amaçlardan bağımsız olan "kendi kendini düzenleyen piyasa"sı o işlevi zaten yeterince yerine getirebilmektedir.

Sanat ve edebiyattan "ben" sözcüğünü ve özne gölgesini kıldırarak devrimci bir çoğulluk yaratmak isteyen Bretoncu gerçeküstücülüğü, işlevsizlik üreticisi olan kolajı sanatsal çalışmasının ana ögesi kılan Dadacılığı, kültürün gereksiz bulunduğu ya da tüm üstyapıların yerini bir piyasa koşullanmasının aldığı günümüz düşünce sistemlerinin gelişmesinde teslimiyetçi bir tavır takınmış olmakla eleştirmek hiç de yabana atılacak bir düşünce olarak görülmemeli bugün.

Çağımızda, ayrı kültür ve dillerin doğuş kaynaklarıyla içli dışlı olma çabasındaki seçkin sanat ve kültürle, toplumsal ayrılıkları kışkırtan sembollerin öne çıkarıldığı, popüler, kitlesel olan, kullanım değerleri açısından içi boşaltılmış, günlük iletişime ait öğelerin arasındaki ayırım silinmiştir.

Modernist ironinin bir şeyi birden fazla bakış açısından görme yeteneği, bugüne ait hiçbir şeyi görmeme sorumsuzluğuyla at başı gitmektedir sanki. Hayatın anlamı artık kamusal hayatta, siyaset ve çalışma alanında aranmamaktadır; özel hayata ve tüketim dünyasına kaymıştır.

“Söylem” düzeyini geliştirmeyi amaçlayan ironik anlatım “hikâye”yi gözü kapalı olarak harcamaktan çekinmemiştir. Anlam taşıyan, olanlar, olayların ve kararların mantığı değil, olanlar karşısında verilen güdülenmemiş, “özgür”, öznel tepkilerdir.

Avangard edebiyatın, modern romanların harcadığı, metnin dışına sürüklediği “hikâye”ye bir sahip çıkan bulunacaktı elbet; paralel bir sistem dolduracaktır boşluğu: *kitle edebiyatı*. İnsanın her zaman hikâyelere gereksinimi vardır çünkü...

“Romanlar hikâyeleri durdurabilirler ama tarihi durduramazlar” diyor Moretti. *“Ve tarihsel akışı resmetmek için kullandığımız biçimler kimliğimizin şekillenmesi açısından büyük önem taşır.”* (Franco Moretti, Mucizevi Göstergeler, s. 292).

Modernizmin suskunluklarının da en az söyledikleri kadar anlamlı olduğunu ve bu suskunlukların üzerinin çok başka şeylerce örtüldüğünü anlamak zorundayız.

Edebiyattaki yüz yıllık modernizm deneyiminin bize öğrettiği, ne kadar olağanüstü bir kültürel başarı olursa olsun, ironinin sorumluluk duygusu ve karar verme ile yeniden sorunsal ilişki kurması gerektiğidir- yoksa tarihten büsbütün vazgeçmek zorunda kalacaktır.

J. Habermas’a göre, insanmerkezcilik ile modernlik birlikte yaşayamayacaklardır:

“Modernlik projesi, on sekizinci yüzyılda Aydınlanma filozofları tarafından formüle edilmiş haliyle, nesnel bilimi, evrensel ahlâk ile hukuku, özerk sanatı kendi içsel mantıklarınca geliştirmeyi içerir. Aynı zamanda bu proje, bu alanların bilişsel potansiyellerini ezoterik formlarından azad ettirmeyi tasarlamıştır. Aydınlanma filozofları, bu ihtisaslaşmış kültür birikimini gündelik haylatı zenginleştirmek için kullanmak istemişlerken (...) Yirminci yüzyıl bu iyimserliği kırmıştır.” (Habermas, Modernizm – Tamamlanmamış Proje, anan F. Moretti, Modern Epik, Çeviren Nurçin İleri, Mehmet Murat Şahin, Agora Kitaplığı, Ağustos 2005, Birinci Baskı, s. 224)

Bir topluluğun kendisi için adalet ve merhamet isteği ile tüm insanlar için benzer bir dileği gerçekleştirme çabasını özdeşmesi bugün için olanaksız gibi görülüyorsa, bu durum, sözünü ettiğimiz yarılmanın ürünüdür. Rasyonel aklın bireysel ve toplumsal

değerler dizgeleminde kendi bulunduğu taraf için öznel yargılarda bulunuyor olması kaçınılmazdır.

Sanatın işlevsellikten arındırılması hem insan figüründeki yarılmaya karşı çözümler arayan aydınlanma düşüncesi kurucularından Kant'ı hem de o yarıлма ve ayrışmayı kendi iktidar merdiveni olarak kullanan ve tüm yaşam alanlarını kendi iktidar alanı haline dönüştürmek isteyen kültür endüstrisinin birlikte var olabildikleri, anlaşabildikleri bir anlayışı yansıtmaktadır sanki.

Epik ve trajik çağların kapanması, insanın içinde yaşadığı toplumla ilgili içselleştirme süreçlerinin bir sorun olarak düşünce alanında ortaya çıkmasıyla harekete geçmiş Aydınlanmacı Kant'a da, romanın kaynağında insanın yeniden her bireyin toplum tarafından onaylanmış bir satüsü bulunan o bütünlüklü çağa dönüşünü bulmaya çalışan Lukacs'a da, benzer bir yapısallık ardındaki Goldman'a da, benzer bir yaklaşımla çoksesli romanı "modern epik" olarak adlandıran, çağları roman adlarıyla ana Moretti'ye de, bir dünya edebiyatı kurma çabası gösterilmesi gerektiğini söyleyen Goethe'ye de, edebiyatla edebiyat dışını ilişkilendirmeye çalışan diğer edebiyat sosyologlarına da gerek kalmamıştır bugün... Edebiyat, egemen kültürel sistemlerin yönlendirmesiyle, toplumcul ve yaşama ait tüm kaygılarından arındırılma yoluna girmiştir sanki.

Kültürle dolup taşar görünürken bilgelikten yoksun bir dünya çıkmıştır ortaya. Musil'in deyişiyle, "*Niteliksiz insan, insansız niteliklerden oluşmuş*" olur.

Sanat ve edebiyatta dünyanın politik ve ekonomik egemenlerinin ne kadar etkin olduklarını uzun uzun açıklamaya gerek olduğunu sanmıyorum. Burada dikkat çekmesi gereken en önemli noktalardan birisi de, yerel kültürler üzerine yapılan yatırımların niteliği olmalıdır. Küreselleşen dünyanın egemenlerinin kimi zaman azınlıklar ve yerel kültürlerin gelişmesi için olağanüstü bir çaba içinde oldukları gözlemlenmektedir. Bu çabanın arkasında yatan rasyonel çizgi, tüm kültürlerin kendisi olarak varlıklarını sürdürebilmesi, kendi kaynaklarından çoğalarak yıldızların altındaki yerini güçlendirilmesi isteğinden çok günlük politikada kolayca

yönlendirilebilecek olanın iktidar kılınabilmesi, kolayca yönlendirilebilen iktidarlar aracılığıyla bugünkü sisteme kan taşıyan gerginlik ve çatışmaların sürdürülebilmesidir.

ABD’de 1946 yılında kurulmuş Ortadoğu Enstitüsü görevlilerinden Harold Lasswell’in propagandacıya yönelik önerileri ilginçtir. Kitlelerin ne düşündüğü değil, düşüncelerinin hangi şekle sokulacağı düşünülmelidir... *“Kitlesele eylem gerektiren ayarlamalar söz konusu olduğunda propagandacının görevi, hem benimsenmeyi hem de uyarlanmayı kolaylaştırmak için çifte bir işleve hizmet eden hedef simgeler geliştirmektir. Simgeler, kendiliğinden kabullenmeyi teşvik etmelidir.”* (Edward W. Said, Şarkiyatçılık, s. 306). Hem tüm Ortadoğu’da hem Anadolu’da, hatta Balkanlar’da, Doğu Avrupa’da, Uzak Asya’da, siyasal ayrılıklara, tartışmalara ve iktidar yürüyüşlerine hedef olmuş kimi simgelerin kendiliğinden doğmuş olduklarını, her geçen gün dinsel inançlara yönelimin çoğaldığı, inanç, kültür ve diller arasındaki ayrılıkların körüklendiği bugünkü dünya resminin kendiliğinden doğmuş olduğunu, doğal bir kültürel gelişmenin sonucu olduğunu kim savlayabilir ki?

Yaşamın bugün taşıdığı tüm olumsuz içeriklerden ve yararçı bilgi tarafından desteklenen rasyonel aklın yarattığı karşıtıklardan, savaşlardan, bombalamalardan, çocuk ölümlerinden uzak olma özgürlüğünü kimseden ve hiçbir edebiyatçıdan esirgeyemeyiz elbet. İnsan gözü kapalı, kulakları duymaz ve elleri dokunmazken de yaşayabilir, hatta, okuyabilir, yazabilir... Edebiyatçının karşısında, onun metnin ve söylemin arkasını görebilme gücüyle saptadığı tüm adaletsizliklere, iktidar oyunlarına karşı kendi söylemine bir işlevsellik kazandırma özgürlüğü de bulunmaktadır elbette. Bu söylemin kurucusu, yeniden göreve çağrılmış o insancıl ve o duygu yüklü toplumsal özne olacaktır. Bu kez, nesnelere dünyasında bir nesne kılınma durumuna getirilmiş olduğunun ayrımındaki tüm bireysel dinamiklerdir göreve çağrılan. İnsanı kendi kurduğu tuzaktan kurtarma görevi bir zamanlar olduğu gibi bir grup, zümre, ya da sınıfa bırakılamayacak kadar ivedi ve her birey için temsil yerine bireysel katılım önkoşuluyla donanmış olmalıdır.

Gören, koklayan, dokunan, karşı çıkan, daha iyiyi, daha güzeli isteyen bir edebiyatı isteyenlerin kapısını başlıktaki soru çalıyor artık: Edebiyat: çokuluslu, çok kültürlü dünyaya tekil bir dil olabilir mi?

Anadolu ve çevresi, tek ve büyük insanlık okyanusunun değişik parça ve katmanlarının birbirine dokunduğu, her dilin ve kültürün birbiri için en iyi biçimde görünür olabildiği bir buluşma noktası gibi duruyor bugün önümüzde.

Okyanusların buluşma noktalarıyla çevrilmiş bir ada parçasından kendi yaşamımıza ve yaşamımızın yazıya düşmüş izlerine bakıyoruz.

Bu adaya, bu coğrafyaya, bu kültüre, bu ortak dile hoş geldiniz!

Kaynakça:

Mihail Bahtin, *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*, Çev.: Cem Soydemir, Metis Eleştiri, İstanbul 2004

V. N. Voloşinov, *Marksizm ve Dil Felsefesi*, Çev.: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001

Georg Lukács, *Roman Kuramı*, Çev.: Cem Soydemir, Metis Eleştiri 1. Basım, İstanbul 2003

Franco Moretti, *Mucizevi Göstergeler*, Çeviren Zeynep Altıok, Metis Eleştiri, 1. Basım, Aralık 2005,

F. Moretti, *Modern Epik*, Çeviren Nurçin İleri, Mehmet Murat Şahin, Agora Kitaplığı, Birinci Basım: Ağustos 2005,

Edward W. Said, *Şarkiyatçılık*, Çeviren: Berna Ülker, 4. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2004

Metin And, *Oyun ve Bügü*, YKY de Birinci Basım, 2002

* 2006 Temmuz'unda yapılan Adalar Belediyesi Kültür Sanat Şenlikleri'ne bildiri olarak sunulmuştur. (Ukrayna ve Azerbaycan Yazarlar Birliği Başkanları önünde...)

alperakcam@gmail.com alakcam@yahoo.com